

Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri

İlker ÇEKİÇ

i.cekic@gmail.com

Orcid:0009-0007-9215-9551

Milli Eğitim Bakanlığı

Berna TOZLUTEPE

bernakarahan0348@gmail.com

Orcid: 0009-0004-1985-8418

Milli Eğitim Bakanlığı

Adnan AKÇAKAZA

adnanakcakaza@gmail.com

Orcid: 0009-0002-3156-4354

Milli Eğitim Bakanlığı

Atıf: Çekiç, İ., Tozlutepe, B., Akçakaza, A., (2024). Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri. International Journal of Original Educational Research, 2(1), 418-430.

Özet

Öğretmenlik, büyük sorumluluk ve beklenti gerektiren bir meslektir ve kaynaştırma eğitimi gibi özel ihtiyaçları olan öğrencilere yardımcı olmak oldukça zorlu bir süreçtir. Sınıf öğretmenleri, öğrencileri tarafından dikkatle takip edilen ve örnek alınan kişilerdir. Bu sebeple, kaynaştırma eğitimi alan öğrencilere yönelik gösterdikleri tutum ve davranışlar, sınıftaki diğer öğrenciler üzerinde de önemli bir etki bırakabilir. Son dönemlerde Türkiye'de kaynaştırma eğitimi uygulamaları önemli bir yer edinmektedir. Kaynaştırma eğitiminde başarı için, en kritik faktörler öğretmenlerin ve özel gereksinimli öğrencilerin etkileşimidir. Özel eğitim, bedensel veya zihinsel çeşitli kısıtlamalara sahip bireylerin, kendi başlarına yaşamlarını sürdürebilmelerini hedefleyen bir öğretim yaklaşımıdır. Bu özel eğitim, farklı eğitim programları ve yöntemler kullanarak bireylerin potansiyellerini maksimize etmeyi amaçlar. Kaynaştırma eğitimi ise özel gereksinimli bireyleri, kısıtlama yaşamayan akranlarıyla birlikte eğitim almalarını sağlayan bir pratiği içerir. Bu süreçte, destek eğitim hizmetleri de sunularak öğrencilerin etkileşim yoluyla beceri geliştirmeleri desteklenir. Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumlarını belirleyen faktörleri inceleyerek, daha etkili bir kaynaştırma eğitimi sunulması için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sonuçlar, okul ve sınıfın fiziksel koşullarının yanı sıra sınıf mevcudu gibi faktörlerin, kaynaştırma eğitimi sürecinde tüm paydaşların desteği ile birlikte sınıf öğretmenlerinin iş yükünü azaltarak ve motivasyonunu artırarak önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ek olarak, öğrencilerin farklı yetersizlik türlerinin, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını etkilediği görülmektedir. Araştırma, bilgi sahibi olan sınıf öğretmenlerinin, konu hakkında bilgi sahibi olmayanlara göre özel gereksinimli öğrencilere daha olumlu yaklaştığını belirlemiştir. Bu bağlamda, kaynaştırma eğitimi için uygun ortamların oluşturulması ve öğretmene süreçte destek hizmetlerinin sağlanması, uygulamadaki başarıyı artırabilir.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen Adayları, Kaynaştırma Eğitim, Öğretmen Yeterliği, Öğretmen Görüşleri.

Qualifications of Teachers Regarding Inclusive Education

Abstract

Teaching is a profession that requires great responsibility and expectations, and helping students with special needs such as inclusive education is a very challenging process. Classroom teachers are people who are carefully followed and taken as examples by their students. For this reason, their attitudes and behaviors towards students receiving inclusive education can have a significant impact on other students in the class. Recently, inclusive education practices have gained an important place in Turkey. For success in inclusive education, the most critical factors are the interaction of teachers and students with special needs. Special education is a teaching approach that aims to enable individuals with various physical or mental limitations to live their lives on their own. This specialized training aims to maximize the potential of individuals using different training programs and methods. Inclusive education, on the other hand, includes a practice that enables individuals with special needs to receive education together with their peers who do not experience restrictions. In this process, support education services are also provided to support students' skill development through interaction. This research aims to develop suggestions for providing more effective inclusive education by examining the factors that determine classroom teachers' attitudes towards inclusive education students. The results reveal that factors such as physical conditions of the school and classroom, as well as class size, play an important role in the inclusive education process by reducing the workload of classroom teachers and increasing their motivation, together with the support of all stakeholders. Additionally, students' different types of disabilities appear to influence classroom teachers' attitudes towards inclusive education. The research determined that classroom teachers who are knowledgeable approach students with special needs more positively than those who are not knowledgeable about the subject. In this context, creating suitable environments for inclusive education and providing support services to teachers in the process can increase the success in practice.

Key Words: Teacher Candidates, Inclusive Education, Teacher Efficacy, Teacher Opinions.

GİRİŞ

Her birey, yasalara göre eşit bir şekilde dünyaya gelir ve toplum içinde herkesin eşit haklara ve fırsatlara sahip olması temel bir prensiptir. Eğitim sistemi, fırsat eşitliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Özellikle, özel gereksinimli bireylerin topluma entegre olmalarını sağlamak için kaynaştırma eğitimi uygulamaları giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Eğitim kurumlarının yöneticileri, öğretmenler, kaynaştırma öğrencisi aileleri, bu öğrenciler ve normal gelişim gösteren sınıftaki öğrenci aileleri arasında iş birliği, özel eğitim öğrencilerinin istenilen öğrenmeleri ve olumlu davranışları kazanmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Kaynaştırma programının başarılı bir şekilde yürütülmesi için, tüm paydaşların ortak çaba göstermeleri ve birbirleriyle etkili iletişim içinde olmaları gerekmektedir. Eğitim kurumlarının yöneticileri, kaynaştırma programına destek olacak bir okul kültürünü teşvik etmeli ve öğrenciler arasında dayanışmayı güçlendirecek adımlar atmalıdır. Öğretmenler, özel ihtiyaçları olan öğrencilere odaklanan öğretim stratejilerini benimsemeli ve bu öğrencilere destek sunma konusunda istekli olmalıdır.

Öğretmenlerin kendilerini kaynaştırma eğitiminde geliştirmeleri önemlidir ve bu, bireysel bir çaba olarak değil, ülkenin eğitim politikası olarak ele alınmalı ve üzerinde çalışılmalıdır. Yüksek öğretmen öz-yeterliliği, başarılı kaynaştırma sınıf ortamları oluşturmak için kritik bir faktör olarak vurgulanmaktadır. Tüm bu paydaşlar arasındaki etkileşim ve iş birliği, özel ihtiyaçları olan öğrencilerin eğitim ortamında başarılı bir şekilde entegre olmalarını sağlar. Bu uyumlu ortam, öğrencilerin istenilen öğrenmeleri kazanmalarına ve olumlu davranışlar geliştirmelerine olanak tanır. Bu araştırma, sınıflarında kaynaştırma öğrencileri bulunan öğretmenlerin, kaynaştırma eğitimine olumlu bir bakış açısına sahip olmalarının ve özel gereksinimli öğrencileri olduğu gibi kabul etmelerinin, eğitimin amacına ulaşmasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. İlgili literatürde, kaynaştırmaya ilişkin eğitimcilerin düşüncelerini irdeleyen çalışmalar, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi hakkındaki bilgi eksikliğini vurgulayarak bu programlara karşı negatif görüşlerini açığa çıkarmıştır. Araştırmanın amacı, kaynaştırma uygulamalarındaki başarıyı etkileyen faktörlerden biri olarak öne çıkacak olan öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik düşünce ve yeterlik düzeylerini belirlemektir (Çetin, 2020).

Araştırmanın sonuçlarına göre, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik genel olarak olumlu bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Özellikle erkek sınıf öğretmenlerinin, kadın meslektaşlarına kıyasla daha olumlu bir tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, sınıf öğretmenlerinin okuttukları sınıf düzeyi, kıdem, hizmet içi eğitim durumu, görev yeri ve sınıflarındaki kaynaştırma öğrencisi sayısı gibi faktörlerin, kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını etkilemediği tespit edilmiştir. Kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin sosyal açıdan ilerleme kaydettiği ancak akademik gelişimlerinin daha yavaş olduğu gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, normal gelişim gösteren öğrencilerin yardımlaşma ve paylaşma gibi olumlu davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, kaynaştırma eğitimini planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında, öğrencilerin kendi içindeki gelişimi üzerine odaklanmışlardır.

Sonuçlar aynı zamanda, kaynaştırma öğrencilerinin beceri gerektiren derslerde alan derslerine göre daha başarılı olduklarına işaret etmiştir. Ancak, kaynaştırma öğrencilerinin velilerinin öğrencinin durumunu kabullenmede zorluk yaşadığına dair bulgular da rapor edilmiştir.

Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşü

Chubon (1982) ve Combs ile Harper (1967) tarafından ortaya konulan görüşe göre, kaynaştırma eğitiminde öğretmenlerin, öğrencilerle ilgili olumlu bakış açılara sahip

olmaları, sınıflarında kaynaştırmaya istekli olmaları ve özel gereksinimli öğrencileri kabul edici bir tutum sergilemeleri oldukça önemlidir (akt. Kargın,2004). Öğretmenlerin mesleki perspektiflerinin, davranışlarına ve sınıftaki atmosfere yansyarak öğrencilerin kişisel gelişimine, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin kalitesine ve öğrenme süreçlerinin etkinliğine belirgin bir şekilde etki ettiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının mesleki alanlarına yönelik olumlu bir bakış açısına sahip olmaları önemlidir (Semerci ve Semerci, 2004). McLeskey ve Waldron (2007) çalışmasında öğretmenlerin, çocukların sınıftaki öğrenme ve gelişimini en fazla etkileyen faktör olduğunu vurgulayarak, öğretmenlerin görüş ve beklentilerinin çocukların akademik başarılarını belirlediğini dile getirmişlerdir.

Kaynaştırma eğitiminde, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere destek sağlayacak ortamlar oluşturması kritik bir öneme sahiptir. Horne'un (1985) belirttiğine göre, sınıf içindeki tüm öğrenciler, normal ya da özel gereksinimli olsun, değerli oldukları duygusunu hissetmelidir. Öğretmenlerin sınıfta kabul edici ve destekleyici bir tutum sergilemeleri, çocuklarda güven oluşturarak, öğrenme isteğini teşvik edecektir (akt. Kargın, 2004). Dolayısıyla, pozitif bir perspektif benimseyen bir öğretmenin liderliğinde, sınıfta farklılıklara saygı gösterilip genel bir kabul ortamı oluşturulduğunda, kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşma olasılığı artacaktır. Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukları kaynaştırmaya dahil etmeye yönelik olumlu inançlara ve görüşlere sahip olmalarının, daha etkili kaynaştırma uygulamalarını gerçekleştirdikleri diğer araştırmalarda da belirtilmiştir (Çetin, 2020: 34).

Kaynaştırma Eğitime İlişkin Öğretmen Yeterliği ve Öğretmen Görüşü

Etkili bir kaynaştırma programının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, bir dizi değişkene bağlıdır ve bu faktörler arasında öğretmenlerin rolü önemli bir ölçüdedir. Sınıftaki tüm öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak, sağlıklı etkileşimleri sınıf ortamında kurmak ve sürdürmek, özel gereksinimli çocukların sosyal kabulünü sağlamak, öğretmenin rolüyle yakından ilişkilidir (Avcı, 1998). Öğretmenlerin mesleki başarı düzeyi ise çeşitli faktörlerden etkilenir. Okul tarafından sunulan destekler, öğrenci ve veli katılımı, destekleyici çalışma ortamı gibi öğretmen dışındaki etmenlerin yanı sıra, öğretmenin mesleki yeterlilik algısı ve mesleğe yönelik görüşü gibi içsel faktörler de bu başarı seviyesini etkiler (Demirtaş, Cömert ve Özer,2011). Bu alanda yapılan diğer bir araştırmada, Avramidis, Bayliss ve Burden (2000), öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik yüksek öz-yeterlik düzeylerinin, bu konudaki farkındalıklarını artırarak bilinçlenmelerine önemli bir katkı sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca, kaynaştırma eğitime sahip olan öğretmen adaylarının, kaynaştırma programlarına katılmaya yönelik daha fazla özgüvene sahip oldukları ve Bireysel Eğitim Programları (BEP) gereksinimlerini karşılamada daha güvenli hissettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Kaynaştırma Eğitimi ve Öğretmen Etkeni

Kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşmasında belirleyici bir faktör öğretmenlerdir. Bu noktada, öğretmenin konuyla ilgili bilgi sahibi olması, kaynaştırma uygulamasının etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından büyük önem taşır (Batu, 2000). Öğretmen, bu süreçte öğrencilere destek sağlamak, anlayış ve işbirliği ortamını teşvik etmek ve her öğrencinin bireysel potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için çaba sarf eder. Bu bağlamda, öğretmenin rolü, kaynaştırma uygulamasının başarılı olabilmesi için kritik bir etken olarak öne çıkar (Yıkılmış, 2006).

Kaynaştırma eğitiminin başarıyla sonuçlanması, öğretmenlerin bu konuya yönelik tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Tutumlarımızı şekillendiren birçok faktör bulunmaktadır. İnsanlar doğası gereği farklı olan şeylere karşı önyargılı olabilirler. Eğitimde adalet ve eşitlik ilkesi, özel gereksinimli bireylere yönelik var olan önyargıları aşmak için kritik bir öneme

sahiptir. Bu sürecin ilk adımı, öğretmenleri bu konuda bilinçlendirmektir. Bir öğretmen, eğitimin sadece belirli bir grup için değil, tüm bireylerin hakkı olduğunu kavradığında, sosyal sorumluluk bilinciyle hareket edecektir.

Eğitimcilerin bilinçlendirilmesi, öğrenciler arasında farklılıklara saygı gösterme ve bu farklılıkları güçlü bir eğitim ortamında avantaja çevirme konusunda önemli bir adımdır. Bu, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verilmesini sağlayarak, toplumda daha kapsayıcı bir eğitim sistemini destekleyecektir. Öğretmenlerin tutumları, birçok değişken tarafından etkilenebilir, ancak bu tutumların olumlu bir yöne evrilmesi için bilinçlendirme ve eğitim önemli bir rol oynar (Çınar, 2020: 31).

Sınıf içindeki öğretmenlerin, kaynaştırma eğitimine ve özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu bir yaklaşım sergilemeleri son derece önemlidir. Araştırmalar, öğretmenin tutumunun sınıftaki diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı tutumlarını da etkilediğini göstermektedir. Sart, Ala, Yazlık ve Yılmaz (2004) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, sınıf atmosferinin ve etkinliklerinin kapsayıcı olması, öğretmenin tutumuyla yakından ilişkilidir. Sınıf, küçük bir toplumun bir modeli gibidir ve bu nedenle sınıfta sağlıklı iletişim ortamının oluşturulması, diğer sosyal alanlara da olumlu şekilde yansır. Bu bağlamda, öğretmenin olumlu tutumu, sınıf içinde sağlıklı etkileşim ortamının oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Öğretmenler, kaynaştırma uygulamalarının başarısını belirleyen en kritik etkenlerden birini oluşturur (Kırcaali İftar, 1998). Kaynaştırmada sınıf öğretmeni, olumlu bir sınıf iklimi oluşturarak, kaynaştırma çocuğunun akranlarıyla bütünleşmesine liderlik eden ve davranışlarıyla model olan birleştirici bir figürdür. Bu rol, çocukların toplumda sosyal kabulünü artırmak, bireysel ihtiyaçlarını karşılamak ve sınıfta olumlu tutum ve davranışların gelişimine katkıda bulunmak üzerine odaklanır (Yıkılmış, 2006). Kaynaştırma eğitimi sınıfındaki öğretmenlerin, müfredat, özel ihtiyaçları olan öğrenciler, öğretim stratejileri, öğrenme tarzları, sınıf organizasyonu, özel ihtiyaçları olan öğrencilerle iletişim ve etkileşim alanlarında bilgi sahibi olmaları önemlidir ve bu bilgi bir gerekliliktir (Dickens ve Joens'dan aktaran Danyolu, 2017). Ayrıca, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması da olumsuz tutumların olumlu bir yöne dönüştürülmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle, eğitimcilerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını olumlu bir şekilde geliştirmek için yapısal ve kaynak destekleri sağlanmalıdır (Akcan ve İlgar, 2016).

Türkiye'de kaynaştırma eğitimi, yasal düzeyde ve pratikte geniş bir kabul görmesine rağmen, öğretmen yetiştiren programların içeriklerinin incelenmesi, özel eğitimle ilgili derslerin bulunmadığını göstermektedir. Genel eğitim okullarında görev alacak birçok öğretmen, mesleki eğitimleri sırasında özel eğitime dair yetersiz bir donanımla mezun olmaktadır (Dolapci, 2013: 18).

Orel, Zerey ve Töret (2004) tarafından yürütülen bir çalışmada, kaynaştırma dersi alan sınıf öğretmeni adaylarının, kaynaştırma konusundaki yeterli bilgiye sahip olmanın, öğrencilere karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine yol açtığı sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde, Batu'nun (2000) araştırmasında, kaynaştırma okullarındaki öğretmenlerin görüş ve önerilerine dayanarak elde edilen bulgular, kaynaştırma uygulamasında yer alacak öğretmenlerin, sınıflarında özel gereksinimli öğrencilere karşı istekli ve kabul edici bir tutum sergilemelerinin, kaynaştırmanın başarısını olumlu bir şekilde etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öğretmen adaylarının nitelikli bir hizmet öncesi eğitim programından geçirilmiş olmaları, meslek hayatlarında başarılı olmaları için kritik bir öneme sahiptir (Dolapci, 2013: 18).

Öğretmenlerin kaynaştırmadaki başarılarını belirleyen faktörlerden biri, sadece kaynaştırma eğitimindeki rol ve sorumluluklarına yeterlilikleri değil, aynı zamanda bu görevleri yerine getirme konusundaki inançlarıdır. Yüksek yeterlilik algısına sahip olan öğretmenler, belirlenen öğretim hedeflerine ulaşmak için daha fazla çaba sarf etmeye

eğilimlidir. Öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları, kaynaştırma uygulamalarındaki yeterlilik algılarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öz-yeterlilik algıları, kaynaştırma eğitiminin başarısında kritik bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır (Başpınar, 2019: 23-24).

Yapılan araştırmalar genel bir temayı ortaya koymaktadır ki bu da öğretmen adaylarının lisans eğitim programlarında sadece mesleki gelişimlerine odaklanmanın ötesinde, aynı zamanda öz-yeterlilik algıları ve kaynaştırma eğitimi becerilerini destekleyen derslere de önem verilmesi gerektiğidir. Bu tür eğitimler, sadece kaynaştırma öğrencileri için değil, aynı zamanda tüm öğrenciler, aileler, öğretmenler ve toplum için de kritik bir öneme sahiptir.

Kaynaştırmada Öğretmen Rollerini

Yasalar, öğretmenlerin ailelere yönelik sorumluluklarını net bir şekilde belirtmiştir. Aile eğitim hizmetlerinin planlanması ve koordinasyonu süreci ise özel eğitim hizmetleri kurulunun sorumluluğu altındadır. Programların geliştirilmesi ve uygulanması aşamasında sınıf öğretmenlerinin yanı sıra, okul idarecileri ve rehberlik araştırma merkezleri de sorumluluk taşıdığı belirtilmektedir. Bu şekilde, aile ihtiyaçlarına yönelik programlar daha etkili bir şekilde oluşturulabilir ve uygulanabilir (Özcan, 2020: 26).

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarını yönetirken, Eğitim Programı (2006) içinde vurgulanan bir başka önemli nokta da, öğretmenlerin çalışmalarını planlarken sınıflarındaki normal gelişen öğrencileri ve bu öğrencilerin ailelerini de sürecin içine dahil etmeleri gerektiğidir (Özcan, 2020: 26-27).

Kaynaştırma Eğitimi ve Öğretmen Tutumları

Tutumlar, kişilere, gruplara, nesnelere veya düşüncelere yönelik olarak sürekli bir şekilde var olan önceden şekillenmiş düşünceler, duygular ve inançlar bütünüdür. Bu, içsel bir durumdur. Tutumların varlığı, olaylara, kişilere veya düşüncelere yönelik önceden oluşturulmuş duyguların, inançların veya düşüncelerin bulunmasını gerektirir. Bu tutumlar veya içsel düşünce yapıları, varlıklara, kişilere, olaylara veya düşüncelere yönelik olarak sahip olunan duygu, düşünce ve inançların etkisi altında, belirli bir şekilde davranışları şekillendirir (Özyürek, 2006).

Öğretmenler, çocukların eğitiminden sorumlu kişilerdir ve bu sorumluluklarını yerine getirebilmek için eğitim programlarını planlamak, uygulamak, öğrencilerin gelişimini takip etmek ve başarılarını desteklemek gibi çeşitli görevlere sahiptirler. Ancak bu görevleri etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için öncelikle çocuklara yönelik olumlu tutumlar sergilemeleri kritik bir öneme sahiptir (Aker, 2014: 59).

Bütünleştirme veya kaynaştırma eğitimi türü için başarı elde etmek, sınıf öğretmenleri gibi diğer eğitimcilerin olumlu tutumlar geliştirmelerine, özel eğitim dersleri almalarına ve üniversite eğitimleri süresince bu konuda hazırlıklı olmalarına bağlıdır. Ancak, özel eğitime muhtaç öğrencilerin (Ö.E.M.Ö.) eğitiminde görev almaya yönelik olumsuz tutum geliştiren birçok öğretmen adayı, Ö.E.M.Ö. eğitimi açısından önemli bir engel oluşturabilmektedir (Sarı ve Bozgeyikli, 2003).

Toplum içinde yetersizlikten etkilenmiş bireylere yönelik olumlu tutumların mevcudiyetini kabul etmekle birlikte, yaygın olarak benimsenmiş, önyargılı ve reddedici düşünce ve inançlara dayalı tutumların hala varlığını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Son otuz yılda yapılan araştırmalarda, yetersizlikten etkilenen bireylere karşı olumsuz tutumların varlığına dair belgeler ortaya konmuştur (Özyürek, 2006).

Kaynaştırmaya Karşı Olumsuz Görüşler

- Heterojen Gruplarla Başa Çıkma Zorluğu: Kaynaştırma, farklı öğrenme ihtiyaçlarına sahip öğrencileri aynı sınıfta bir araya getirir. Bu durum, öğretmenlerin heterojen gruplarla başa çıkma zorluğu yaşamalarına neden olabilir.
- Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrencilerin Dikkat Dağıtması: Bazı bireyler, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sınıftaki genel düzeni bozabileceğini ve diğer öğrencilerin dikkatini dağıtabileceğini düşünebilirler.
- Bireyselleştirilmiş Ders Planlaması Zorluğu: Kaynaştırma, öğretmenlere bireyselleştirilmiş öğrenme planları oluşturma görevi yükler. Bu durum, öğretmenlerin daha fazla zaman ve kaynak harcamalarına neden olabilir.
- Öğrenci İhtiyaçlarını Karşılamada Yetersizlik: Kaynaştırma, öğrencilerin farklı öğrenme hızlarına ve stillerine uyum sağlamayı gerektirir. Bu durum, öğretmenlerin tüm öğrencilere eşit şekilde odaklanmada zorluk yaşamalarına neden olabilir.
- Öğrenciler Arasındaki Sosyal Dinamik Sorunları: Kaynaştırma, öğrenciler arasındaki sosyal etkileşimde sorunlara yol açabilir. Diğer öğrencilerin farklılıklara karşı hoşgörülü olmaması durumunda, sosyal izolasyon ve dışlanma riski artabilir.
- Sınıf Yönetimi Zorlukları: Farklı öğrenme ihtiyaçlarına sahip öğrencilerin bir arada bulunması, sınıf yönetimi konusunda ek zorluklar ortaya çıkarabilir. Disiplin sorunları ve öğrenciler arasındaki çatışmaların artması muhtemeldir.
- Kaynak Yetersizliği Kaynaştırma, öğretmenlere ek kaynak ihtiyacı doğurabilir. Ancak, bu kaynakların yeterli olmaması durumunda, başarılı bir kaynaştırma programının uygulanması zorlaşabilir (Aker, 2014: 60).

Kaynaştırmaya Karşı Olumlu Görüşler

- Toplumsal Katılımın Artırılması: Kaynaştırma, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin topluma daha fazla entegre olmalarına ve genel sınıf ortamlarında diğer öğrencilerle bir arada bulunmalarına olanak tanır. Bu, toplumsal katılımı artırabilir.
- Empati ve Anlayışın Gelişmesi: Genel eğitim öğrencilerinin özel ihtiyaçları olan arkadaşlarıyla bir arada olmaları, empati ve anlayışın gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu, öğrencilerin farklılıkları kabul etmelerine ve birbirleriyle daha iyi iletişim kurmalarına olanak tanır.
- Çeşitlilikle Başa Çıkma Becileri: Kaynaştırma, öğrencilere farklı öğrenme stilleri, hızları ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde başa çıkma becerileri kazandırabilir. Bu, öğrencilerin gerçek dünya koşullarında çeşitlilikle daha iyi başa çıkmalarını sağlar.
- Bireyselleştirilmiş Öğrenme: Kaynaştırma, öğrencilere bireyselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunar. Bu sayede, her öğrencinin ihtiyacına uygun olarak öğrenmesi ve gelişmesi desteklenir.
- Sosyal Becerilerin Gelişimi: Kaynaştırma, öğrenciler arasındaki sosyal etkileşimi artırabilir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, diğer öğrencilerle etkileşimde bulunarak sosyal becerilerini geliştirebilir.

- Diversifikasyon ve Zenginleşme: Farklı öğrenme profillerine sahip öğrencilerin bir araya gelmesi, sınıf içinde farklı bakış açıları ve düşünce tarzlarına maruz kalınmasını sağlar. Bu, sınıf içindeki öğrenme deneyimlerini zenginleştirir.
- İnsan Hakları ve Eşitlik: Kaynaştırma, her öğrencinin eğitim hakkına saygı gösterir ve eşit bir eğitim imkanı sağlamayı amaçlar. Bu, insan hakları ve eşitlik ilkesine uygun bir eğitim modelini destekler (Aker, 2014: 60).

Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretmen Yeterliliği

"2008 yılında oluşturulan genelgede, "Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü" tarafından kaynaştırma yöntemiyle sunulan eğitim uygulamalarında, kaynaştırma uygulanan sınıfta görevli öğretmenin görevleri ve sorumlulukları belirtilmiştir. Özellikle öğretmenlerin, özel gereksinimi olan öğrencilerin ilgi alanları, yetenekleri, yeterlilikleri ve zorlukları konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin, öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve eğitimsel ihtiyaçlarının farkında olmaları büyük önem taşımaktadır. Öğrenme süreci içerisinde, bu faktörler öğretmenler tarafından dikkate alınmalı ve her öğrencinin potansiyelini en iyi şekilde ortaya çıkarmak için özelleştirilmiş bir öğretim yaklaşımı benimsemelidirler" (Karaca, 2018).

Avramidis ve arkadaşları (1996), kapsayıcı programlara katılmayan öğretmenlerin genellikle kaynaştırma konusunda olumsuz ve dirençli duygular beslediğini ve bu alandaki deneyimlerinin sınırlı olduğunu vurgulayarak öğretmenlerin kaynaştırma başarısını etkileyebilecek çeşitli faktörleri ele almışlardır. Sınıf büyüklüğü, yetersiz kaynaklar, öğrencilerin kaynaştırma olanaklarından ne kadar faydalanacakları ve yeterli öğretmen hazırlığı eksikliği gibi konular, araştırmacılara göre öğretmenlerin kaynaştırma başarısını etkileyebilecek faktörler arasında yer almaktadır (akt. Avramidis ve diğ., 2000).

Kaynaştırma uygulamalarında yer almak, öğretmenlerin rollerinde çeşitliliği artırabilir ve farklı yeteneklere sahip bireylerin ihtiyaçlarını aynı sınıf ortamında karşılayabilmeyi amaçlar. Öğretmenler genellikle kaynaştırma ilkesini benimser ve özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla bir arada olmalarını destekler (Gal, Schreur ve Engel-Yeger, 2010). Yine de, bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda eğitim ve deneyim eksikliklerinin bulunduğunu belirtmektedirler (Demir, 2016). Kaynaştırma uygulamalarına katılan öğretmenlerin, farklı gelişim gösteren öğrencilerle birlikte aynı öğrenme sürecinde yer alarak mesleki deneyimlerini artırdığına dair birçok araştırma bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmaların incelenmesiyle ortaya çıkan bir gerçek, öğretmenlerin bu programı uygularken sıkça bilgi eksikliği ve beceri yetersizliği yaşadıklarıdır.

Öğretmenlerin, kaynaştırma eğitimi konusundaki sınırlı bilgi ve deneyime sahip olduklarını düşünmeleri, destek hizmetlerine olan ihtiyaçlarını artırmaktadır. Aynı zamanda, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunların temel nedeni olarak, destek hizmetlerinden yeterince yardım alamamaları düşünülmektedir (Özcan, 2020: 28).

Aral ve Gürsoy'un (2007) araştırmasında vurgulanan önemli bir nokta, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına geçmeden önce yaptıkları hazırlık çalışmalarının sürecin başarıyla sonuçlanması açısından kritik bir rol oynadığıdır. Personellerin, kaynaştırma uygulamasının özel gereksinimlere sahip öğrencilere yönelik sağlam bir destek sağlamak adına gerekli becerilere sahip olmaları ve bu konuda bilinçli bir şekilde eğitilmeleri, uygulamanın etkili bir şekilde yürütülmesinde kritik bir faktördür (akt. Koçyiğit, 2015). Aynı zamanda, öğretmenin öğrencilere daha iyi destek sağlamak için okuldaki kaynakları etkili bir şekilde kullanabilmesini de sağlar. Sonuç olarak, öğretmenin özel gereksinimli öğrencilerle etkileşimde bulunurken, eğitimsel yönleri kadar okulun genel dinamiklerini de doğru bir şekilde anlaması, öğretim sürecini zenginleştirir ve öğrencilere daha iyi bir öğrenme ortamı sunar (Tanrıverdi-Kış, 2011).

Kaynaştırmada Sınıf Öğretmeninin Rollerini

Kaynaştırma eğitimi sunan okullarda sınıf öğretmenleri, olumlu tutumları teşvik etmeli ve kendi davranışlarında bu yönde hareket etmelidir. Engelli öğrencinin özel ihtiyaçlarına uygun fiziksel düzenlemeler yaparken, okul yöneticileri ve aile ile düzenli iletişim halinde olmalıdır. Etkinlik düzenleme aşamasında, öğretmen her öğrenciyi içeren ve her birine özel roller atayan etkinlikleri planlamalıdır. Günlük planını oluştururken, bireysel ihtiyaçlara uygun faaliyetleri göz önünde bulundurmalı ve bu planlamada çocuğun ailesi ile okul yönetiminden destek alarak iş birliği yapmalıdır (Ö.E.H.Y Madde 59/1-2). Kaynaştırma eğitimi alan öğretmenlerin üzerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların en önemlisi, sınıftaki tüm öğrencileri, özellikle engelli arkadaşlarına karşı tutum ve davranışlar konusunda bilgilendirmektir (Kargın, 2004: 1-13).

Kaynaştırma uygulamalarında, öğretmenin yaklaşımı son derece kritiktir. Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerini kabullenme düzeylerini doğrudan etkileyecek olan sınıf öğretmenin kaynaştırma öğrencilerine ve kaynaştırma eğitimine karşı gösterdiği tutum, öğrencilere örnek olmasıyla birlikte olumlu bir etki yaratmalıdır. Bu nedenle, öğretmenin olumlu tutumlar sergileyerek normal gelişim gösteren akranlarıyla kaynaştırma öğrencileri arasında olası olumsuzlukları en aza indirme potansiyeline sahip olduğu sürekliliği olan bilgilendirme çalışmalarıyla desteklenmelidir (Duran Düşünür, 2018: 28).

Sınıf öğretmenleri, öğrencinin BEP'nin yürütülmesinde önemli bir rol oynar ve özel eğitime tabi öğrencisinin gereksinimlerini karşılamak için gerekli olan her türlü düzenlemeyi yapma sorumluluğunu taşır. Aynı zamanda, sınıfın genel yönetiminden sorumlu olan öğretmenler, sınıf ortamını engelli ve normal gelişim gösteren tüm öğrenciler için eşit derecede destekleyici ve kucaklayıcı bir şekilde yönetmelidir (Kara, 2016: 49).

Öğretmenler, sınıflarındaki öğrencilerin özel gereksinimli arkadaşlarına yönelik tutumlarını şekillendirmede önemli bir rol modelidir. Sınıf yönetimi ve öğrenciler arasındaki iletişimdeki başarısı, kaynaştırma öğrencisinin sınıfa uyumunu kolaylaştırabilir (Kara, 2016: 49). Yapılan araştırmalar, öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli bireylere karşı tutumlarını anlamak için hizmet içi eğitimin kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim aldıktan sonra, özellikle daha yapıcı ve olumlu bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir (Brooks ve Bransford, 1971; Alıntı: Gül, 2012). Her bireyin değerli olduğu vurgusu yapılmış ve farklı yaşam biçimlerinin bireylerin öğrenimine olumlu katkı sağladığı görüşü paylaşılmıştır. Ayrıca, birlikte alınan eğitimlerin insanların yaşantılarına ve deneyimlerine olumlu bir katkıda bulunacağı da dile getirilmiştir (Özcan, 2020: 28). sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki rollerini etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli olan yeterliliklerin artırılması gerekmektedir. Kaynaştırma uygulamalarının başarılı olabilmesi için sınıf öğretmenlerinin gönüllü ve istekli olmaları önemlidir. Bu isteği desteklemek adına, öğretmenlere gerekli araç-gereç, donanım ve hizmet içi eğitim gibi kaynaklar sağlanmalıdır. Ayrıca, danışmanlık desteği de öğretmenin kaynaştırma sürecinde karşılaşılabileceği zorlukların üstesinden gelmesine yardımcı olabilir. Bu şekilde, sınıf öğretmenleri daha etkili bir şekilde kaynaştırma uygulamalarını yönetebilir ve öğrenciler arasında olumlu bir ortam oluşturabilirler (Güldü, 2010).

Kaynaştırma Eğitiminde Sınıf Öğretmeninin Rolü ve Önemi

Özel gereksinimli çocuklar da eğitim haklarından tam olarak faydalanmalıdır. Kaynaştırma eğitimi alan öğrenciler, diğer öğrencilerden farklı gelişim özellikleri ve ihtiyaçlara sahip oldukları için daha fazla dikkat ve destek gerektirebilirler. Bu süreçte, öğretmenin anlayışlı olması ve ek gayret göstermesi, kaynaştırma öğrencisinin bireysel gereksinimlerini anlamak ve karşılamak adına hayati önem taşır. Öğretmenin bu süreçte

kaynaştırma öğrencisini yakından gözlemlemesi ve gelişimini düzenli olarak takip etmesi, öğrencinin öğrenme sürecine etkili bir şekilde katkıda bulunabilir (Pamuk, 2016, Akbıyık, 2022: 14). Kaynaştırma eğitiminin başlıca zorluklarından biri, öğretmenlerin olumsuz bir tutum sergileyerek bu eğitime karşı direnç göstermeleridir. Öğretmenlerin olumsuz tavırları, kaynaştırma öğrencisi ve bu öğrencilerin sınıftaki diğer arkadaşlarının eğitim deneyimini olumsuz yönde etkileyebilir (Salend, 2015). Başarılı bir kaynaştırma eğitimi için, sınıf öğretmenin ilk aşamada kaynaştırma öğrencisini sınıfa kabul etmesi ve öğrenciye destek sağlaması esastır. Öğretmen, öğrencinin ihtiyaçlarına odaklanarak özel bir eğitim programı ve materyallerle ders için önceden hazırlıklı olmalıdır (Değirmenci-Kurt ve Tomul, 2020). Öğretmen, öğrencinin en uygun planlamayı benimseyerek sınıfa uyum sağlamasına destek olmalıdır. İyi bir rol model olan öğretmen, kaynaştırma öğrencilerinin sınıfa uyum sağlamasını kolaylaştırır (Kara, 2016).

Sonuç

Kaynaştırma eğitiminin amacına ulaşmasında en önemli etken öğretmendir. Öğretmenin olumlu bir tutum sergilemesi, konuya dair bilgi sahibi olması, öğrencileri kabullenmesi, sınıf düzenini sağlayıp eğitime hazır hale getirmesi, başarıyı etkileyen temel faktörler arasındadır. Yılmaz (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin genellikle olumlu bir düzeyde görüş belirttikleri ifade edilmiştir. Gülerüz (2014) tarafından yapılan bir araştırmanın bulgularına göre, sınıf öğretmenleri ve sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitime karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Batu, Kırcaali-İftar ve Uzuner'in (2004) araştırmasında ise öğretmenlerin kaynaştırmanın özürsüz öğrencilerin sosyal gelişimleri açısından son derece faydalı olduğunu ve kaynaştırma öğrencilerinin sosyal gelişimlerini olumlu bulduklarını ifade ettikleri belirtilmiştir. Bu bulgular, yapılan araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Araştırmalar, öğretmen adaylarının bilgi sahibi oldukları durumlarda yeterlik algılarının ve görüş düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, tüm katılımcıların "Özel Eğitim ve Kaynaştırma" dersini almış oldukları belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu dersin saat sayısının artırılmasıyla öğretmen adaylarının bilgi düzeylerinin artması ve kaynaştırma eğitime yönelik yeterlik ve görüş düzeylerinin yükseltilmesi sağlanabilir.

Araştırmada, ailelerinde özel gereksinimli birey bulunan öğretmen adaylarının düşüncelerinde belirgin bir farklılık saptanmıştır; bu farkın temel nedeni, özel gereksinimli bireylerle kişisel deneyimlerdir. Bu durum, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi konusunda deneyim kazanmalarının, görüşlerini olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi konusunda deneyim kazanmaları için, öğretmenlik uygulaması derslerinin kaynaştırma sınıfları bulunan okullarda yapmaları teşvik edilebilir. Bu sayede, öğretmen adayları kendilerini yeterlik ve görüş açısından değerlendirme fırsatı bulabilirler.

Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik yeterlikleri ile "Özel Eğitim ve Kaynaştırma" dersinin içeriği arasındaki ilişki de ayrıca incelenebilir.

Benzer biçimde, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik düşünceleri ile "Özel Eğitim ve Kaynaştırma" dersinin içeriği arasındaki bağlantıyı incelemek mümkündür. Bu araştırma, öğretmen adaylarının kaynaştırma konusundaki anlayışlarını ve dersin bu konuda ne kadar etkili olduğunu değerlendirmeyi amaçlayabilir. Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi konusundaki hazırlıklarını destekleyebilir ve bu alandaki eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, C. (2022). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Problem Yaşama Ve Rehberlik Ve Araştırma Merkezlerinden Faydalanma Durumları. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Akcan, E. ve İlgar, L. (2016). Kaynaştırma Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Konusundaki Yeterliliklerinin Araştırılması. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13-2(25), 27- 39.
- Aker, G. (2014). Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimi Hakkındaki Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Avcı, N. (1998). Entegrasyon ve entegre sınıf öğretmeni. Destek, Türkiye Sakatları Koruma Vakfı, 1, S.20–24.
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. Teaching and Teacher Education, 16, 277-293.
- Başpınar, S. (2019). Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öz-Yeterlik Algılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Battal, İ. (2007). Sınıf öğretmenlerinin ve branş öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterliliklerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Batu, E. S. (2000). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Batu, S. İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, 2004, 5 (2) 33-50.
- Batu, S. Kırcaali İftar, G. (2005). Kaynaştırma. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çetin, M. (2020). Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Görüşlerinin Ve Yeterlik Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çınar, S. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumu. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Danyolu, A. (2017). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumların İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi. Edirne.
- Değirmenci-Kurt, A. ve Tomul, E. (2020). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(7), 144-154.
- Demir, Ş. (2016). Okul öncesi kaynaştırma sınıflarındaki öğretmenlerin, özel gereksinimli ve risk grubu çocukların sınıf içi davranışlarının incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 17(2), 141-159. Doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.246292.
- Demirtaş, H. Cömert, M. Özer, N. (2011). Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları. İnönü Üniversitesi, Eğitim ve Bilim, 36 (159) S.96-111.
- Dolapcı, S. (2013). Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlilik Algıları Ve Kaynaştırma Eğitimine Bakış Açıkları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Duran Düşünür, A. (2018). İlkokullarda Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Gal, E., Schreur, N., & Engel-Yeger, B. (2010). Inclusion of children with disabilities teachers' attitudes and requirements for environmental accommodations. *International Journal of Special Education*, 25(2), 89-99.
- Gezer, M. S. (2017). Sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik rol algılarının. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Girgin, U.İ. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimi Yeterliliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, S. O. (2012). Engellilere Yönelik Tutumlar (1. Baskı). (Ed.: H. İbrahim Diken). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Güldü, B. (2010). Sivas ili örneğinde kaynaştırma eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Güleryüz, B. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kara, Z. (2016). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Karaca, M. A. (2018). Kaynaştırma eğitimi programının öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarındaki mesleki yeterliliklerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kargın T., (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 5 (2):1-13.
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 391-415.
- McLeskey, J., and Waldron, N. (2007). Making Differences Ordinary in Inclusive Classrooms." *Intervention in School and Clinic* .42: 162–168.
- Orel, A., Zerey, Z., & Töret, G. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 5:23-33.
- Özcan, İ. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Duyguları Tutumları Ve Kaygıları İle Kaynaştırma Uygulamalarındaki Öğretmen Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çankırı İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Özdemir, S. (2012). Temel Eğitim Öğretmenleri İçin Kaynaştırma Uygulamaları ve Özel Eğitim (1. Baskı). (Ed.: Ayşegül Ataman). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Özyürek, M. (2006). Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Pamuk, Y. (2016). Sınıf öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Salend, S. J. (2015). *Creating inclusive classrooms effective differentiated and reflective practices*. (8th Ed.). Pearson.
- Sarı, H. ve Bozgeyikli, H. (2003). "Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 183-203.

- Sart, H., Ala, H., Yazlık, Ö. Yılmaz, F. (2004). Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede? :Eğitimciye Öneriler. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda Sunulmuş Rapor.
- Semerci, N. ve Semerci, Ç. (2004). Türkiye'de Öğretmenlik Tutumları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1). S.137-146.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2010). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tanrıverdi-Kış, A. (2011). Kaynaştırma uygulamaları ve özel eğitim uygulamaları öğretmen el kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıkmış, N. (2006). İl Milli Eğitim Yöneticilerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüş Ve Önerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Yılmaz, A. (2014). İlköğretim Okullarında Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Sosyal Politika Çalışmaları, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi, (s.111-127) Sayı:31, Ocak- Haziran 2014.